

УДК 341.1.8

Микола Іванович Марчук,

*кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри
конституційного і міжнародного права факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Право на інтернет як базове право людини

Інтернет – найвеличніший інформаційний механізм створений людиною. Сьогодні він є дієвим інструментальним засобом, що дозволяє людям реалізовувати своє право на свободу думки та слова, вільне їх вираження. Водночас, мережа дарує нам можливість доступу до надбань усієї світової культури і загалом практично до будь-якої інформації. Інтернет поєднав усіх бажаючих, сформувавши єдину комунікаційну систему, а відтак став значним стрибком людства в інтерактивне середовище.

Враховуючи масштаб впливу Інтернет-мережі на життя кожної людини, логічно, що проблема правового врегулювання відносин між користувачами Інтернету та провайдерами є актуальною. Тому зараз кожна країна вживає усіх можливих заходів задля врегулювання цього питання у національному законодавстві: чи то шляхом обмеження доступу до Інтернету, чи навпаки нормативного закріплення права на доступ до світової мережі, як базового права людини.

Зважаючи на це, у резолюції Ради ООН з прав людини «Про сприяння, захист та здійснення прав людини в Інтернеті» від 5 липня 2012 року право на доступ до Інтернету визнається одним з невід'ємних прав людини [1]. Даний документ визнає глобальний характер Інтернету як світової мережі та пропагує спрощення державами доступу до неї. Зауважимо, що під правом доступу до мережі Інтернет у даному акті розуміється максимально вільне поширення інформації у мережі, що обмежується лише випадками, коли воно може призвести до порушення прав інших осіб (наприклад, кібернапад).

Інтернет дає можливість людям шукати, отримувати та передавати інформацію, миттєво обмінюватися ідеями незалежно від національних кордонів. Тобто, світова мережа суттєво розширює можливість людей користуватися своїм правом на інформацію, яке «сприяє» іншим еко-

номічним, культурним та соціальним правам, зокрема, право на освіту, право брати участь у культурному житті, а також громадянським та політичним правам – право на свободу мирних зборів та асоціацій. Отже, діючи як певний каталізатор для людей, що реалізують своє право на інформацію та право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, Інтернет автоматично сприяє реалізації ряду інших прав людини.

Водночас, повна гарантія свободи доступу до інформації та свобода вираження поглядів у мережі Інтернет – це норма функціонування інформаційного простору, а будь-яке обмеження повинно розглядатися виключно як виняток.

Величезний потенціал Інтернет-простору коріниться в його унікальних характеристиках, таких як, швидкість, всесвітнє охоплення та відносна анонімність. Водночас, ці відмінні риси Інтернету дозволяють людям поширювати інформацію у «реальному часі» та оперативно мобілізувати суспільне обговорення навколо конкретної теми, що, з одного боку дозволяє об'єднати громадськість у процесі вирішення найважливіших суспільних питань, а з іншого – подібна згуртованість породжує страх державних владних структур. Усе це призвело до збільшення обмежень в Інтернеті шляхом використання більш досконалих технологій для моніторингу та блокування контенту. Але подібні обмеження стосуються не тільки права на Інтернет, але й фундаментального права на свободу самовираження.

Ще Джон Стюарт Мілль казав, що коли ми щось називаємо правом людини, ми маємо на увазі, що людина може пред'явити суспільству справедливу вимогу захистити його в цьому праві [2]. Тому, законними видами інформації, яку слід обмежувати є дитяча порнографія (зادля захисту дітей),клеп (зadля захисту прав та репутації інших людей від протиправних дій), пряме підбурення до скоєння геноциду (зadля захисту прав інших), а також пропаганду національної, расової чи релігійної ненависті, що є відвертим розпалюванням дискримінації, ворожості чи насильства (зadля захисту прав інших людей, зокрема, права на життя).

Зауважимо також, що далеко не всі країни виявили бажання підтримувати реалізацію права на доступ до Інтернету. Вони, у свою чергу, обмежують, контролюють, маніпулюють та піддають цензурі весь Інтернет-контент на своїй території без наявності будь-якої обґрунтованої юридичної підстави, або на основі законів, які суперечать розумінню

фундаментальних прав людини. Яскравим прикладом є Китайська Народна Республіка, державна влада якої тоталітарно контролює Інтернет-простір, шляхом фільтрації контенту за допомогою «Великого китайського фаєрвола» на основі «чорного списку» та ключових слів, а це прямо свідчить про наявність обмеження права на свободу слова у цій країні.

Натомість в Україні доступ до мережі Інтернет не є таким, який гарантується державою на рівні з іншими правами людини. Отже, вірогідними лишаються такі ситуації, коли доступ до Інтернету може бути обмежений. Водночас віднесення доступу до Інтернету до прав людини автоматично унеможливить такі обмеження.

З даного приводу зауважимо, що у Верховній Раді України уже зареєстровано законопроект «Про забезпечення права фізичної особи на доступ до Інтернету». Як зазначає ініціатор законопроекту – народний депутат О. Фельдман у пояснювальній записці до законопроекту – «Сьогодні Інтернет став ключовим засобом, завдяки якому люди можуть здійснювати своє право на свободу думок та їх вільне вираження, гарантоване Загальною декларацією прав людини та Міжнародним пактом про громадянські та політичні права. Рада з прав людини ООН підтвердила, що ті ж права, які людина має в оффлайновому середовищі, повинні також захищатися і в онлайн-овому середовищі, зокрема право на свободу вираження думок, незалежно від кордонів і для будь-яких вибраних людиною засобів масової інформації» [3].

Підсумовуючи можемо відзначити, що обмеження доступу до всесвітньої мережі Інтернет сьогодні переходить «із категорії недоцільного у категорію неприпустимого», оскільки запровадження такого механізму дозволить знехтувати правом на свободу слова, доступу до інформації тощо.

Україна, як повноправний член ООН, стоїть на позиції поступової імплементації даного права, оскільки права людини повинні захищатися однаковою мірою, як офлайн, так і онлайн, але при цьому саме на владу повинно бути покладене завдання встановлення оптимального балансу між інтересами користувачів та держави та захисту вразливих верст користувачів від небезпечного контенту.

Список бібліографічних посилань

1. Про сприяння, захист та здійснення прав людини в Інтернеті : резолюція Ради ООН з прав людини від 5 лип. 2012 р. URL: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session20/Pages/ResDecStat.aspx> (дата звернення: 22.10.2019).
2. Міль Дж. Ст. Про свободу : есе / пер. з англ. Київ : Основи, 2001. 724 с.
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення доповнень до Цивільного кодексу України (щодо гарантування права фізичної особи на доступ до Інтернету)». URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=55127&pf35401=342358> (дата звернення: 22.10.2019).

Одержано 01.11.2019